

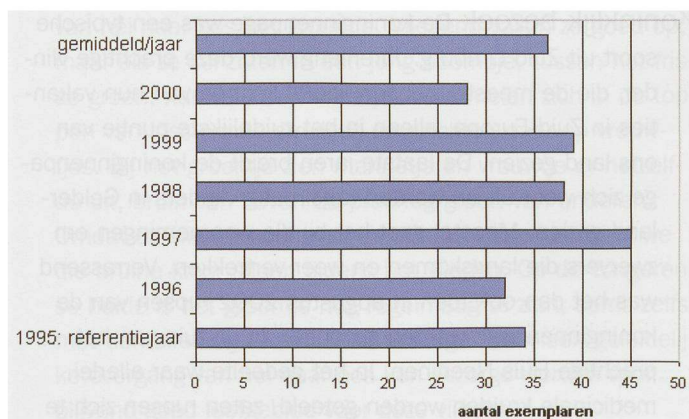
Monitoring van het bont dik

Tekst: Liesbeth van Oirschot-Beerens

In het vorige nummer is het bont dikkopje aan u voorgesteld (Van Oirschot-Beerens, 2003). De leefwijze en de eisen die de vlinder stelt aan zijn leefomgeving zijn hier uitgebreid besproken. In dit deel zal worden ingegaan op het monitoringonderzoek dat plaatsvindt op de Regte Heide.

De route Op de Regte Heide bevindt zich een van de grotere populaties van het bont dikkopje in Nederland. Het gebied leende zich daarom uitstekend voor het verrichten van monitoringonderzoek naar deze soort. Daarom is in 1995 aan de oostzijde van de Regte Heide, een vaste looproute uitgezet. De monitoringroute, die bestaat uit secties, bevindt zich grotendeels langs zandpaden, langs en door het bos dat zich aan de oostzijde van het heidegebied bevindt.

Resultaten 1995-2002 Het jaar 1995 wordt bij de uitwerking van de resultaten beschouwd als het referentiejaar (nulmeting). In het referentiejaar zijn in totaal op de route 34 bonte dikkopjes geteld (sommering van de op de route tijdens de verschillende telrondes getelde exemplaren). In de periode 1996 t/m 2000 zijn er op de route in totaal 182 bonte dikkopjes geteld. Dit komt neer op gemiddeld 36,4 exemplaren per teljaar op de route, met als minimum 28 exemplaren in 2000, en als maximum 45 exemplaren in 1997 (zie figuur 1).

Figuur 1: Totaal aantal waarnemingen op de route per jaar.

Monitoring

Om de stand van vlinders in Nederland bij te houden is door De Vlinderstichting, in samenwerking met het CBS, het Landelijk Meetnet Dagvlinders gestart. Dit houdt in dat er op honderden locaties verspreid over het land routes zijn uitgezet die allemaal op eenzelfde manier en bij bepaalde weersomstandigheden door vrijwilligers worden geteld. Door deze standaardisatie kunnen de gegevens goed worden vergeleken en kun je echt iets zeggen over voor- en achteruitgang van vlinders.

Monitoring the Chequered Skipper on the Regte Heath

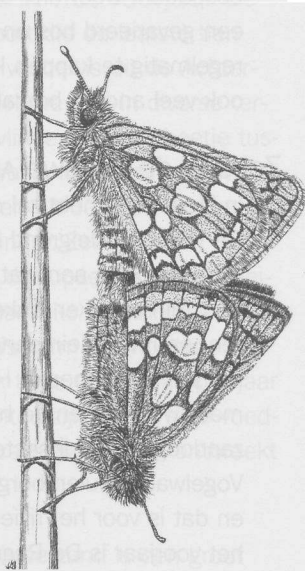
The Regte Heath in the province of Noord-Brabant has one of the largest colonies of the Chequered Skipper (*Carterocephalus palaemon*) in the Netherlands. A monitoring route, divided into seventeen sections, has been set out to study the species. It follows sandy paths along the edge of, or through woodland, that is situated east of the heathland.

Results from the period 1995 to 2000 show that the colony is stable, with an average of 36.4 individuals being observed annually. In 2001, no butterflies were seen, but in 2002, the surprisingly large number of 105 Chequered Skippers was recorded. There were noticeable differences between sections of the route. Large numbers were found in sections with well-developed bramble scrub in flower. In sections with few or no nectar plants, numbers were low. It is therefore important to leave the bramble scrub to develop in woodland. This may lead to a further increase of the Chequered Skipper.

In 2001 is de route tijdelijk overgedragen aan een andere teller. De resultaten van dat teljaar bleken na afloop zo sterk af te wijken van de voorgaande jaren (in totaal werden slechts 3 exemplaren waargenomen), dat in overleg met De Vlinderstichting besloten is dat jaar buiten beschouwing te laten in afwachting van de resultaten van 2002. In 2002 bleek de soort, in verhouding tot de 1995 t/m 2000, in grotere aantallen op de route te vliegen; in totaal werden 105 exemplaren waargenomen. Dit indiceert dat de telling in 2001 waarschijnlijk buiten de vliegtijd van de soort heeft plaatsgevonden, of het zoekbeeld van de teller niet juist was, waardoor de soort dat jaar over het hoofd is gezien. De resultaten van 2002 zijn nog niet verwerkt in de in dit artikel opgenomen grafieken, maar worden in de bespreking wél meegenomen.

Op basis van deze resultaten t/m 2000 mag gesteld worden dat de middels de monitoringroute onderzochte populaties van het Bont dikkopje op de Regte Heide zeer stabiel is en qua aantallen licht fluctueert. Worden echter de resultaten van 2002 hierbij betrokken, dan komt het totaal aantal waargenomen exemplaren uit op 287 (periode 1996 t/m 2000 + 2002) met een gemiddeld aantal van 57,4 exemplaren per jaar!

De tellingen van de komende jaren moeten uitwijzen of deze sterke toename eenmalig is en past in het beeld van fluctuaties in de periode t/m 2000 of dat de populatie daadwerkelijk is toegenomen.

kopje op de Regte Heide

Liesbeth van Oirschot-Beers

Resultaat van onderhoud aan het braamstruweel langs de route: het verdwijnen van beschutting en nectar.

Sectie	Totaal aantal periode 1996 t/m 2000	Gemiddelde per sectie per jaar
1	8	1,6
2	24	4,8
3	10	2,0
4	10	2,0
5	2	0,4
6	4	0,8
7	3	0,6
8	11	2,2
9	7	1,4
10	1	0,2
11	9	1,8
12	44	8,8
13	29	5,8
14	2	0,4
15	6	1,2
16	1	0,2
17	11	2,2
Totaal	182	36,4

Figuur 2: Totalen per sectie in periode 1996-2000 en gemiddelde per sectie per jaar.

Soort	1996	1997	1998	1999	2000	2002	Totaal
Dagvlinders							
Bont dikkopje	32	45	38	39	28	105	287
Groot dikkopje	0	5	8	1	17	0	31
Citroenvlinder	5	3	5	3	3	3	22
Groot koolwitje	0	0	3	0	1	1	5
Klein koolwitje	1	1	2	0	3	1	8
Klein geaderd witje	1	2	4	3	13	6	29
Boomblauwtje	3	0	0	3	0	4	10
Kleine vuurvlinder	2	0	2	3	2	1	10
Groentje	1	0	0	1	0	0	2
Landkaartje	2	2	3	4	0	1	12
Dagpauwoog	0	0	0	0	0*	1	1
Atalanta	0	0	3	0	1	1	5
Distelvlinder	20	0	0	0	0	0	20
Bont zandoogje	1	0	20	2	17	2	42
Argusvlinder	0	0	0	0	1	1	2
Overige soorten							
St. Jacobsvlinder	15	3	3	2	12	0	35
Weidebeekjuffer	1	0	1	2	0	0	4
Bosbeekjuffer	0	0	0	0	3	2	5

*: in 2000 geen imago's, wel 40 rupsen waargenomen op de route.

Figuur 3: Overige waargenomen soorten op de route; totalen per sectie per jaar en totaal aantal exemplaren periode 1996-2000 incl. 2002.

Totalen per sectie Binnen de route zijn er nogal verschillen tussen het aantal exemplaren dat in totaal per sectie is waargenomen. Gezien de verschillende ecotopen waaraan de secties grenzen zijn deze resultaten niet zo verrassend (figuur 2).

In sectie 12 zijn de meeste bonte dikkopjes waargenomen. Sectie 13 en 2, scoren ook zeer hoog. De verklaring is de aanwezigheid van mooi ontwikkelde, tijdens de vliegtijd van het bont dikkopje, bloeiende braamstruwelen (vooral in sectie 12 en 13). In andere secties worden juist zeer weinig bonte dikkopjes gezien. Zeer slecht scoren sectie 10 en 16 en secties 5, 6, 7 en 14. Dit zijn secties waar geen bramen (secties 10 en 14), of slechts zeer weinig bloeiende bramen langs de route staan (overige genoemde secties).

Secties 3 t/m 7 vormen een bijzonder geval. Hier waren tijdens het uitzetten van de route in 1995 redelijk goed ontwikkelde braamstruwelen aanwezig, met voldoende beschutting en nectaraanbod. In 1996 bleken de bramen over de gehele lengte van het pad waarlangs de route ligt te zijn weggesnoeid. Daardoor hadden de secties hierna weinig meer te bieden voor het bont dikkopje (vrijwel geen nectar en veelal te winderig door te weinig beschutting).

Hans Smeenk

Het bont dikkopje.

Ook anno 2000 waren er nog geen bloeiende bramen tijdens de vliegtijd van het bont dikkopje op deze secties aan te treffen. De komende jaren zullen deze secties zich naar verwachting weer geleidelijk herstellen.

Overige waarnemingen Naast het bont dikkopje zijn in de periode 1996-2000 ook alle overige dagvlinders en andere bijzondere insecten genoteerd per sectie. Tijdens de vliegtijd zijn naast het bont dikkopje nog 14 andere dagvlindersoorten waargenomen op de monitoringsroute. Een opvallende soort, die vrijwel elk jaar in behoorlijke aantallen wordt waargenomen is de sint-jacobsvlinder. Op de route worden ook elk jaar één of meerdere beekjuffers gezien; voornamelijk de weidebeekjuffer, en in 2000 en 2002 ook de bosbeekjuffer. Deze libellensoorten, waarvan de larven leven in relatief schone, stromende beken, zijn vrijwel zeker afkomstig van de Poppelsche Leij, die op slechts een halve kilometer van de route ligt.

Adviezen voor inrichting en beheer De belangrijkste beheermaatregelen ten behoeve van het bont dikkopje zijn het voeren van een kleinschalig en gevarieerd bosbeheer en het tegengaan van verdroging van actuele en potentiële vliegplaatsen. Concrete maatregelen zijn het deels of geheel verbreden van paden ten behoeve van de ontwikkeling van gradiëntrijke bosranden met kruidenrijke ruigten en braamstruwelen (mantel-zoomvegetaties) en het voeren van hakhoutbeheer. Waar bramen de belangrijkste nectarbron vormen, zoals op de Regte Heide het geval is, is het belangrijk dat de struwelen in het kader van onderhoud niet in één jaar geheel worden afgezet, maar gefaseerd in tijd en ruimte. Op die manier blijven steeds voldoende 'oudere', dus grote, bloeiende, braamstruwelen in de vliegterreinen aanwezig, zodat er steeds voldoende nectarbronnen en beschutting beschikbaar zijn. Van deze maatregelen profiteren niet alleen het bont dikkopje, en andere dagvlindersoorten, maar ook andere insecten, struweelvogels, kleine zoogdieren etc., die zich ophouden langs structuurrijke bosranden en bospaden. Naast deze terreingerichte maatregelen, die erop gericht zijn de bestaande populatie te versterken, is het ook van

belang dat bestaande populaties zich kunnen uitbreiden naar potentieel geschikte leefgebieden in de omgeving, en verschillende nu geïsoleerd van elkaar gelegen deelpopulaties met elkaar verbonden worden (adviezen mede op basis van Veling, 1999).

Literatuur

Reumkens, H.G.P. (1996). Voorlopige atlas van de dagvlinders in Tilburg en de omliggende natuurgebieden. i.s.m. De Vlinderstichting Wageningen. Van Swaay, C.A.M. van, D. Maes & P. Goffart (1995). Het Bont dikkopje in België en Nederland.. Vlinders 10:2. De Vlinderstichting, Wageningen. Tax, M.H. (1989). Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Natuurmonumenten, 's-Graveland en De Vlinderstichting, Wageningen. Veling, K. (1995). Vlinders in het Nederlandse landschap, 1987 - 1992. Rapportnr. VS 95.02, De Vlinderstichting, Wageningen. Veling, K. (1999). Herstelplan Dagvlinders 1999-2002. Rapportnr. VS 98.06, De Vlinderstichting, Wageningen. Wynhoff, I. & C.A.M. van Swaay (1995). Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode lijst. Rapportnr. VS 95.11, De Vlinderstichting, Wageningen. ■

Liesbeth van Oirschot-Beerens

Het begin van de monitoringroute op de Regte Heide.